

Pregledni članak
UDK 026:069](497.5 Osijek)

Marina Vinaj*
KULTURNO-POVIJESNA I ZNANSTVENA
ISHODIŠTA SPOMENIČKE KNJIŽNICE
PRANDAU-NORMANN

Sažetak

Muzejska knjižnica nastaje istovremeno s osnutkom Muzeja slobodnog i kraljevskog grada u Osijeku, 1877., prateći fond utemeljujućih zbirke arheološke, numizmatičke i povijesne literature. Nastavlja godinama, zalaganjem kustosa, bogatiti fondove stručne literature, ali i širiti građu na nove zbirke etnografske i povijesno-umjetničke građe. Fond knjižnice osječkoga muzeja s vremenom se sve više bogati i zavičajnom građom, uz daljnje redovito popunjavanje stručnom muzeološkom literaturom.

Nakon Drugoga svjetskog rata, osnutkom i djelovanjem KOMZA-e, osječki je Muzej bio zadužen voditi brigu o napuštenim slavonskim dvorcima i evidentirati kulturno-povijesni materijal koji će biti dopremljen u Muzej. Posebno obogativši knjižni fond, Muzej je došao do građe bivših ustanova i društva (Knjižnice Gradskoga načelstva, Trgovačko-obrtničke komore), ali i do knjižnice vlastelinske obitelji Prandau-Normann iz Valpova i dijela knjižnice obitelji Pejačević iz Našica.

Obiteljska knjižnica Prandau-Normann prepoznata je kao iznimno baštinski vrijedna zbirka, a poput sličnih obiteljskih knjižnih ostavština progovara o svojim vlasnicima, njihovim interesima i navikama. Ona predstavlja osobitu spomeničku građu koja ravnopravno s drugim baštinskim ostacima svjedoči o vremenima u kojima je nastajala, sadržajem i raznolikošću vrijednosti i posebnosti – uvezima, ukrasima, ekslibrisima, posvetama, bilješkama na marginama - oslikava društvena i kulturna zbivanja koja su je oblikovala. Pojedinačni primjerci, a još i više čitava knjižna cjelina, preuzimaju ulogu svjedoka protoka vremena i promjena u društvu i prostoru. Jednom riječju, postaju muzejskom građom ne gubeći ni trena svoju sadržajnu vrijednost.

Ključne riječi: knjižnica Prandau-Norman, Muzej slobodnoga i kraljevskoga grada, muzejska knjižnica, Osijek

* Dr. sc. Marina Vinaj, Muzej Slavonije Osijek, Trg Svetog Trojstva 6, Osijek, adresa e-pošte: marina.vinaj@mso.hr

Uvod

Muzejska knjižnica nastaje istovremeno s osnutkom Muzeja slobodnog i kraljevskog grada u Osijeku, 1877., prateći fond utemeljujućih zbirke arheološke, numizmatičke i povijesne literature. Zalaganjem kustosa nastavili su se bogatiti fondovi stručne literature, ali i novih zbirki etnografske i povijesno-umjetničke građe. Fond knjižnice osječkoga muzeja vremenom se sve više bogati i zavičajnom građom, uz daljnje redovito popunjavanje stručnom muzeološkom literaturom.

Nakon Drugoga svjetskog rata, osnutkom i djelovanjem KOMZA-e¹, osječki je muzej bio zadužen voditi brigu o napuštenim slavonskim dvorcima i evidentirati kulturno-povijesni materijal koji će biti dopremljen u Muzej².

Muzej je došao do građe bivših ustanova i društava (Knjižnice Gradskoga načelstva, Trgovačko-obrtničke komore), ali i do knjižnica vlastelinskih obitelji Prandau-Normann iz Valpova i dijela knjižnice obitelji Pejačević iz Našica, time posebno obogativši knjižni fond.

Od Muzeja slobodnog i kraljevskog grada do Muzeja Slavonije

Bogati trgovac drvima, Franjo Sedlaković odlučio je gradu pokloniti svoju numizmatičku zbirku, zbirku starog oružja i stručnu numizmatičku literaturu pod uvjetom da se u gradu osnuje muzej. Upravo je Sedlakovićevim podneskom Gradskome načelstvu Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka osnovan Muzej 1877. godine.

Gradsko zastupstvo na svojoj sjednici 17. veljače iste godine određuje da se Sedlakovićeve zbirke smatraju temeljem Gradskoga muzeja te se smještaju u zgradu Gradskoga načelstva u osječkoj Tvrdi.

Muzejska je građa 1888. preseljena u dvije prostorije novosagrađene Kraljevske velike realke³. *Zbirke su vlasništvo i imovina Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka. Gradskim muzejom upravlja gradsko zastupstvo po muzejskom odboru, koji se sastoji od predsjednika- gradonačelnika i u taj odbor izabranih gradskih zastupnika i muzej – čuvara kao izvjestitelja. Uredovni jezik je hrvatski, a može se dodati i tekst na nekom drugom jeziku za strance, ali bez potpisa i pečata.*⁴. Marom i zalaganjem kustosa-čuvara, u vremenima, uglavnom bremenitim za muzejsku djelatnost, stvarane su prve muzejske zbirke, otvarane prve izložbe, ali se započelo i sa sustavnim vođenjem muzejske dokumentacije, preko inventarnih

1 Komisije za sakupljanje i zaštitu spomeničkih dobara

2 Pinterović, D. O razvoju osječkoga muzeja // Osječki zbornik 6 (1958), str. 19.

3 Izvještaj Kralj. velike gimnazije u Osijeku, 1893./94., Osijek, str. 21.

4 Radić, M. Muzej Slavonije Osijek 1877.-1977. // Blago Muzeja Slavonije: katalog izložbe, Osijek: Muzej Slavonije, str. 9.

knjiga, kataloga, bilježaka. Nezaobilazno ime osječkoga muzeja, Vjekoslav Celestin⁵, vodi muzejsku dokumentaciju, napose arheološke i numizmatičke građe, no jednako tako, širi djelatnost Muzeja surađujući s brojnim europskim muzejima. Posebno se obraća građanstvu, pozivajući ih da daruju predmete za Muzej. Duboko svjestan nužnosti očuvanja kulturnoga identiteta grada, prikuplja osječke tiskovine, plakate, novine, razglednice i etnografski materijal⁶. Tijekom Prvoga svjetskog rata u prostore Muzeja smješta se austro-ugarski Crveni križ, a zbirke se sustavno izmještaju. Nakon rata uslijedilo je razdoblje čestog seljenja muzejskih zbirki te se kustos Celestin često javljao priložima u osječkome dnevnom tisku i s ogorčenjem pisao o teškom stanju osječkoga muzeja⁷.

Uz građu s arheoloških iskopavanja, upravo su darovi i otkupi građe bili i ostali temelj popunjavanja muzejskih zbirki⁸.

Nakon smrti Vjekoslava Celestina, 1936. godine u Muzej dolazi dr. Franjo Buntak⁹. Iako se u Muzeju zadržao tek nekoliko godina, objavio je prvi i do danas jedini vodič kroz gradski muzej 1940., napominjući u tekstu ispod crteža na naslovnici – *Zgrada u kojoj su smješteni Gradski muzej i knjižnica, Mažuranićev vijenac I*¹⁰.

U tekstu vrlo opširno opisuje i brojnu knjižničnu građu koja je sustavno prikupljana od osnutka Muzeja, ističući posebno izdanja Franjevačke tiskare, Tiskare obitelji Divald, vrijedna raritetna izdanja s početka tiskarstva u Osijeku.

U lipnju 1941. dr. Buntak prelazi u Muzej grada Zagreba, a na upražnjeno mjesto upravitelja Muzeja dolazi dr. Josip Bösendorfer, umirovljeni direktor Realne gimnazije, poznati i priznati povjesničar¹¹. Upravljaajući Muzejom u teškim

5 Profesor klasične filologije(1893.-1936.), gotovo pola stoljeća djelovao je u osječkome muzeju. Napisao je preko pedeset radova, od numizmatike, arheologije, epigrafike do klasične književnosti, pedagogije i povijesti. Radić, M. nav. dj., str. 9; Burić, V. Andrija Kodrić, Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkog Muzeja // Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj: zbornik radova, Osijek: Muzej Slavonije, 1999., str.118.

6 Vinaj, M. Muzejska djelatnost prikupljanja, zaštite i prezentiranja kulturnih dobara// Katalog izložbe Slavonija, Baranja, Srijem, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2010.

7 Vinaj, M. Šest desetljeća Osječkog zbornika // Osječki zbornik 27 (2004), str. 269.

8 S druge strane ogledala: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2008.- većim dijelom katalog je posvećen upravo donacijama Muzeju Slavonije.

9 Franjo Buntak studirao je povijest umjetnosti i kulture s klasičnom arheologijom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Posebno se bavio arheološkim zbirkama, poviješću Osijeka i numizmatikom.

10 Vinaj, M. Šest desetljeća Osječkog zbornika // Osječki zbornik 27 (2004), str. 270.

11 Povijest i zemljopis studirao je u Zagrebu i Beču, a doktorirao je 1902. u Zagrebu. Kao profesor radio je od 1900. do 1932., a od 1914. do 1939. bio je i gradski zastupnik. Iza sebe je ostavio brojne stručne i znanstvene radove vezane uz prošlost Slavonije: *Crtime iz slavonske prošlosti*, Osijek 1910., *Agrarni odnosi u Slavoniji*, Zagreb, 1950., *Istočna granica Tomislavove, Krešimirove i Zvonimirove Hrvatske u savsko-dravskom interamniju*, Zagreb, 1952. Bio je dopisni član je Münchenske, bečke i zagrebačke akademije.

ratnim vremenima nastojao je u Muzej dopremiti i knjige napuštenih i konfisciranih srpskih i židovskih obitelji. Uspio je uvjeriti gradsku općinu da preda Gradski muzej u vlasništvo države, tako da je u veljači 1942. promijenjen naziv muzeja u *Hrvatski državni muzej u Osijeku*, ne bi li se zaštitio od njemačkih nacista, koji bi ga inače bili prozvali njemačkim gradskim muzejom te bi se pod kompetencijom Ministarstva tretirao kao znanstvena ustanova¹².

Dr. Bösendorfer je uredio, i u ime Muzeja, objavio i prvi znanstveni prinesak stručnjaka Muzeja i njegovih vanjskih suradnika:¹³ prvi broj *Osječkoga zbornika* izašao je 1942. godine, *Ovaj Zbornik predao je javnosti Društvo prijatelja starina «Mursa» u zajednici sa Državnim muzejom u Osijeku a podporom osječkih veleobrtnih poduzeća*¹⁴. Osječki je muzej nastavio izdavati svoje glasilo šireći krug suradnika i tema. U skladu sa znanstvenom tradicijom muzeji svoje publikacije drže dijelom znanstvene literature koja je bila obavezni pratitelj svakog istraživačkog rada, posebice u prirodoslovnim, arheološkim i umjetničkim muzejima¹⁵. Nakon Drugoga svjetskog rata, Muzej se smješta u zgradu nekadašnjeg Gradskoga načelstva, bogati svoje fondove djelovanjem KOMZA-e te otvara novi stalni postav 17. studenog 1946. godine.

Djelujući kontinuirano više od jednoga stoljeća, osječki je muzej postao i ostao prepoznat kao iznimna baštinska ustanova, danas najveći muzej općega tipa u Hrvatskoj s devet odjela: Arheološki (pododjeli: Prapovijesti, Antike, Seobe naroda i srednjega vijeka), Numizmatički, Povijesni, Odjel umjetničkoga obrta, Etnografski, Tehnički, Prirodoslovni, Odjel muzealnih tiskopisa, Odjel hemeroteke te preparatorske radionice.

Knjižnica Muzeja Slavonije

Važno je istaknuti da se knjižnica Muzeja Slavonije, formirana, tako reći, od osnutka samoga Muzeja, bogatila brojnim vrijednim primjercima, popunjavajući stručni fond, ali i fond tiskovina spomeničke vrijednosti. Tijekom 1943. godine

12 Hrvatski državni muzej u Osijeku // Nova Hrvatska 4 (1944), 75, str. 7.

13 Firinger-Burić, V. Muzeološka koncepcija i struktura knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti, 1980.

14 Osječki zbornik, uredio dr. Josip Bösendorfer, 1942., Osijek: Hrvatski državni muzej u Osijeku, 1942.

U *Hrvatskom listu* od 28. ožujka izašao je opširan prikaz *Osječkoga zbornika – Ovaj prvi broj Osječkog zbornika obasiže 90 stranica velikog oktav formata sa nekoliko obsežnih i vrlo zanimljivih podataka o prošlosti Osieka, a mnogi su prinosi popraćeni uspjelim ilustracijama...*

15 Maroević, I. Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije// *Informatica museologica* 32/2001, 3-4, str. 12.

pohranjena je u Muzej knjižnica bivše Klasične gimnazije i knjižnica Državne ženske gimnazije, za što je posebno zaslužna dr. Danica Pinterović. Radeći kao srednjoškolska profesorica i knjižničarka u Ženskoj realnoj gimnaziji, prelazi u Muzej upravo na mjesto knjižničarke¹⁶.

Nakon Drugoga svjetskog rata, Muzej se smješta u zgradu nekadašnjeg Gradskoga načelstva. Knjižnica intenzivira nabavku stručne literature pokretanjem međuknjižnične razmjene muzejskoga glasila *Osječki zborni*, koji izlazi od 1942. godine¹⁷ te redovitim otkupima i darovima kojima se popunjavaju spomenički i zavičajni fondovi.

Stručnu obradu fonda započela je dr. Danica Pinterović, došavši u Muzej, prvotno kao suradnik, a 1943. godine i kao stalno uposlena djelatnica u knjižnici.

Ova vrsna i svestrana znanstvenica, dugogodišnja direktorica osječkoga muzeja, knjižničarsko je znanje stekla na stručnom radu u Sveučilišnoj knjižnici kod prof. Josipa Badalića. Poticatelj stručne obrade u knjižnici bio je tadašnji ravnatelj dr. Josip Bösendorfer koji je nastojao muzejsku knjižnicu pretvoriti u znanstvenu knjižnicu ne samo za muzejske djelatnike, već i za sve zainteresirane stručne djelatnike Osijeka.

Upravo je Danica Pinterović bila angažirana na preuzimanju konfiscirane imovine za osječki Muzej kao članica Komisije. Postavši direktoricom, pedesetih godina, prima u Muzej prof. Mariju Malbašu,¹⁸ dugogodišnju profesoricu na Ženskoj realnoj gimnaziji koja nastavlja upotpunjavati zbirke, stručno ih obrađivati, ali i promišljati i pisati o muzejskoj knjižnici, svjesna njezine iznimne kulturno-povijesne vrijednosti.

Biblioteka Muzeja Slavonije u Osijeku prelazi okvir jedne priručne muzejske biblioteke i ona po svom karakteru predstavlja poseban odjel muzeja, kao što su posebni odjeli arheologije ili numizmatike.

Ova je biblioteka osnovana prije 75 godina kada je osnovan i muzej i s njime je zajedno rasla i razvijala se, te odražava sve razvojne faze muzeja i s njime čini jednu organsku cjelinu. Već sami osnivači uključili su u svoj sabirački rad i sakupljanje starih knjiga, te su pored literature potrebne za rad, sakupljali i nabavljali knjige iz 17., 18. i 19. stoljeća, na koja su nailazili na području grada Osijeka ili na području Slavonije. Time je izvršen ne samo bibliografski i konzervatorski rad, nego i rad historičara, jer se na tim knjigama može proučavati koji su kulturni utjecaji djelovali na ovom području i kakav je bio stupanj obrazova-

16 Nakon dr. Bösendorfera postaje ravnateljicom Muzeja Slavonije i ostaje na čelu do 1961. godine. Studirala je povijest i zemljopis u Zagrebu i Beču, a doktorirala s temom – *Teodora, vizantijska carica*.

17 Vinaj, M. Šest desetljeća Osječkog zbornika // *Osječki zbornik* 27 (2007), str. 272.

18 Erl, V. Godine sjećanja // *Kolo* 15 (2005), 2, str. 311-331; Vinaj, M. Marija Malbaša – knjižničarka i muzealka Muzeja Slavonije u Osijeku // *Kolo* 15 (2005), 2, str. 332-343

*nosti onih generacija koje su te knjige nabavljali za svoje potrebe....Svaki njezin odjel predstavlja jedan dio osječke ili slavonske prošlosti, pa prema tome spada u muzej gdje se čuvaju spomenici prošlosti.*¹⁹

*U svakoj muzejskoj biblioteci naći će se dvije vrste knjiga: one koje služe za stručni i naučni rad kao što su priručnici, građa i stručna literatura i one druge koje dopijevaju u muzeje iz različitog razloga a sa muzejskom strukom nemaju direktne veze. Ni ovu grupu knjiga muzealac neće smatrati balastom, iako neupućeni često na to tako gledaju, već će ih smatrati kulturno-historijskim materijalom koji će se čuvati kao i ostali kulturno-historijski materijal sa svoga terena*²⁰

Kako je u prvim godinama Muzej rastao unutar svojih zbirki arheološke, numizmatičke i povijesne građe, s pratećom literaturom, iz kojih su i nastajali odjeli, zbirke su ostale temeljem muzejskoga ustroja. Knjižnica, kao jedan od muzejskih odjela, zadržala je postojeće cjeline. Cjelovite su tako već spomenuta knjižnica Weissmann,²¹ Knjižnica Prandau-Normann, Gimnazijska knjižnica, Knjižnica Trgovačko-obrtničke komore i Radničkog obrazovnog društva²².

Posebno značenje, unutar muzejske knjižnice, dan je zavičajnim zbirkama²³ u kojima se može pratiti život jednoga područja, njegova povijest, priroda, socijalno stanje, politička struktura, umjetničko stvaralaštvo, znamenite sugrađane, tradicija, običaji²⁴.

Zbirku Essekianu – osječke tiskovine od početaka tiskarstva u Osijeku, Malbaša je marno popunjavala, izdvajajući građu iz ostalih fondova, obilazeći samo-

19 Malbaša, M. Biblioteka osječkog muzeja // Vijesti Društva muzejsko-konzervatorskih radnika Narodne Republike Hrvatske, Zagreb. 1 (1952), 1, str.10.

20 Malbaša, M. Problemi muzejskih biblioteka // Glasnik slavonskih muzeja. Osijek. (1967), 4, str. 9.

21 *Weissmannova biblioteka sadrži dosta pravničke literature, nešto židovske, nekoliko leksikona, gotovo kompletna izdanja Jugoslavenske akademije, a što je od neprocjenjive vrijednosti za muzejski rad, mnoga djela sa područja historije, kulturne historije, povijesti umjetnosti. Imade i nešto beletristike, ali je to razmjerno mali postotak.* Malbaša, M. Biblioteka osječkog muzeja // Vijesti Društva muzejsko-konzervatorskih radnika Narodne Republike Hrvatske. Zagreb. 1 (1952) 1, str. 12.

22 Malbaša, M. Knjižnica Radničkog obrazovnog društva // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. Zagreb. 14 (1968), 1-2, str. 109-114.

23 *Zavičajnu zbirku pojedinog grada ili kraja, pored sačuvanih arhivalija, pokretnih i nepokretnih spomenika kulture, čini i bibliotečni materijal. Takove su zbirke osnova za svako proučavanje povijesti – svjedoče o prošlom, daju točan i veoma ilustrativan uvid u aktivnosti prethodnika-duhovne, organizacijske i materijalne, točan su dokument trajne djelatnosti, a svojom sakupljačkom osobitošću omogućuju prezentaciju sveg svog sakupljenog i dobro očuvanog fonda u budućnosti.* (Burić, V. Muzeološka koncepcija i struktura knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku (magistarski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti, 1980., str. 306.

24 Vuković-Motl, S. Zavičajna zbirka // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. Zagreb. 21 (1975), 1-4, str. 17-27.

stane, uglednije osječke²⁵ i slavonske obitelji, odlagališta staroga papira, osječke tavane. Rezultat dugogodišnjeg rada na zavičajnom fondu je i Osječka bibliografija²⁶.

Svojim nasljednicama²⁷ Marija Malbaša ostavila je ustrojene zbirke, visoke kriterije stručne obrade, široku suradnju s muzejima i knjižnicama, ugled i prepoznavanje u stručnim krugovima muzealaca i knjižničara.

Knjižnica Prandau-Normann u novom okružju

Knjižnicu Valpovačkog vlastelinstva možemo sa sigurnošću odrediti kao jednu od najbogatijih i najvrjednijih privatnih knjižnica na našem području.

Možemo je promatrati kao kulturni fenomen ovoga područja vezan uz povijest naseljavanja opustjelih dijelova Slavonije nakon oslobođenja od Turaka.

Karlo VI. 1721. daje valpovački posjed Petru II. Antunu barunu Hilleprandu von Prandau kao nagradu za dugogodišnju službu u Dvorskoj komori²⁸. Od tada pa do ukidanja posjeda 1945. godine Valpovačkim je vlastelinstvom upravljalo pet muških gospodara: tri člana barunske obitelji Hilleprand von Prandau (Petar Antun, Josip Ignac i Gustav) te dva člana grofovske obitelji Normann Ehrenfels (Rudolf I. i Rudolf II.)²⁹.

Nakon smrti Petra Antuna Hillepranda, valpovačku gospoštiju nasljeđuje njegov sin iz drugoga braka Josip (Josef) Ignac (1749.-1816.). Njegov sin Gustav (1807.-1885.) bio je još maloljetan kada umire *Josip Ignac, pa posjedom upravlja od 1816. do 1831. Josipova udovica Marija rođ. grofica Pejačević. Gospoštija se 1831. godine dijeli na dva dijela između Josipovih sinova Gustava i Karla te se ustrojava vlastelinstvo sa sjedištem u Valpovu koje je pripadalo Gustavu i vlastelinstvo sa sjedištem u Donjem Miholjcu koje je pripadalo Karlu. Nakon Karlove smrti 1865. godine, donjomiholjački posjed pripao je Gustavu, ali se vlastelinska uprava vodi odvojeno od valpovačkog posjeda. Gustav je bio posljednji muški član obitelji Hilleprand von Prandau. Njegova starija kćerka Marijana (1828.-1891.) nasljeđuje 1885. godine Valpovo, a Stefanija Donji Miholjac. Oba*

25 Veliku zbirku osječkih tiskovina: knjiga, novina, plakata, pozivnica Muzej je otkupio od poznatog osječkoga bibliofila Oskara Frimla Antunovića (Malbaša, M. Osječki bibliograf i bibliofil Oskar Friml Antunović // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. Zagreb. 18 (1972), 1, str. 100-113; Matasović, J. Kup zbirke Oskara Friml-Antunovića // Narodna starina. Zagreb. 12 (1933), 31, str. 144.

26 Malbaša, M. Osječka bibliografija. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Centar za znanstveni rad, Osijek, sv. 1 (1981), sv. 2. (1985).

27 1969. godine Knjižnicu preuzima mr. sc. Vesna Burić, a nakon njezine smrti 2002. godine mr. sc. Marina Vinaj

28 Posjed se nalazio na području zapadno od Osijeka, ukupno 40 naselja i 5 pustoselina.

29 Mažuran, I. Valpovo: sedam stoljeća znakovite prošlosti, Valpovo. Matica hrvatska, 2004, str. 86

vlastelinstva dolaze udajom Gustavovih kćeri u posjednovih plemićkih obitelji: Valpovom od tada upravljaju grofovi Normann-Ehrenfels, a Donjim Miholjcem grofovi Mailáth von Szekheljy. Nakon smrti Marijane, valpovačko vlastelinstvo nasljeđuju 1892. godine njezina djeca: Rudolf I. (1858.-1942.), Gustav i Ana, udana grofica Csáky. Rudolf I. dobiva dvorac u Valpovu i dvije trećine posjeda (otkupljuje i dio od sestre Ane), a Gustav dobiva jednu trećinu posjeda sa sje-dištem u Bizovcu. Valpovačko vlastelinstvo grofova Normann bit će podijeljeno na dva dijela do 1919. godine, kada ga je Rudolf I. otkupio od brata Gustava i ponovo ga priključio valpovačkom posjedu. Rudolf I. razdijelio je vlastelinstvo darovnim ugovorom iz 1928. svojoj djeci: sinu Rudolfu II. (r. 1891.) i kćerkama: Mariji Ani, udanoj pl. Berks; Mariji Veri, udanoj grofici Scáky i Mariji Tereziji, poslije udanoj grofici Coronini....Grofovski obitelj Normann- Ehrenfels živi u dvorcu u Valpovu do 1945., kada je vlastelinstvo ukinuto i kada su članovi obitelji odselili u Austriju gdje žive i danas.³⁰

Već je poznati pedagog i etnomuzikolog Franjo Kuhač u svojim putopisnim bilješkama *Valpovo i njegovi gospodari*, objavljenim u nekoliko nastavaka u *Vi-jencu*³¹ 1876., pisao o vrijednoj knjižnici u valpovačkom dvorcu.

U prizemlju grada nalaze se vlastelinske kancelarije i arhiv, a u gornjem spratu knjižnica. Negda je ova knjižnica bila vrlo znamenita, jer je u njoj bilo mnogo dijela nekadanje Corvinske knjižnice. Kuhača je ponijela priča baruna Gustava o Knjižnici Matijaša Korvina, koju je, navodno, budimski paša donio u Valpovo. Što li je budimski paša radio u malom kadiluku Valpovo, te od kuda Matijaševe knjige baš ovdje i sačuvane do 1801. godine, kada u vatrenoj stihiji nestaju i knjige i arhivska građa³²? Kuhač spominje da je knjižnicu nekoliko godina prije njegova dolaska uredio i popisao gimnazijski profesor Pavišić³³.

Sigurni smo da je knjižnica u vrijeme Kuhačeva dolaska u Valpovo uistinu postojala. Je li ona imala 6000 svezaka, kako navodi, ne znamo, ali je zanimljivo da Kuhač, pišući o naobrazbi grofa Josipa Prandaua, navodi da... *u knjižnici valpovačkog grada nadjoh u 6.pretincu latinski rukopis pod nadpisom: „Institutiones juris publici universalis inutum illustrissimi Liberi Baronis Josephi a Brandau.*³⁴ Tako je Kuhač prvi dao naslutiti javnosti kakvo se knjižno blago krije u Valpovu. Nema dvojbe da su gospodari dvorca i Vlastelinstva prenijeli u svoj novi dom u Slavoniji i dio svoga knjižnoga blaga, bogateći ga i nadopunjujući generacijama, sluhom pravih bibliofila, širokih interesa i znanja³⁵.

30 Obad-Šćitaroci, M. Dvorci i perivoji u Slavoniji. Zagreb : Šćitaroci d.o.o, 1998.

31 Kuhač, F., Valpovo i njegovi gospodari // *Vienac*, 1876., str. 12-15.

32 Mažuran. I. Valpovo: sedam stoljeća znakovite prošlosti, Osijek, 2000., str. 88.

33 U arhivskoj dokumentaciji o osječkim gimnazijama nismo pronašli ovo prezime. Možda ga je Kuhač pogrešno zabilježio.

34 Kuhač, Nav. djelo, str. 23.

35 Vinaj, M. Obiteljska knjižnica Prandau-Normann – spomenička muzejska baština // Osječki zbornik 30 (2011), str. 268.

Pretpostavljamo da je sustavno prikupljanje knjižne građe započeo grof Gustav Prandau, objedinivši ponovo Valpovačko vlastelinstvo nakon smrti svoga brata Karla. Obojica braće, naime, odrastala su u Valpovu, uz majku, te su bili osobito skloni umjetnosti, napose glazbi. Kako su srednju školu završili u Osijeku, pretpostavlja se da su osnovno obrazovanje stjecali u vlastitome domu, uz privatne učitelje. U to vrijeme intenzivno se nabavlja literatura što je i vidljivo iz arhivske dokumentacije Valpovačkoga vlastelinstva.

Na žalost, nitko iz obitelji Prandau nije označavao knjige potpisom ili ekslibrisom pa ne možemo sa sigurnošću tvrditi koje su knjige preuzete iz riznice Gustava i Karla Prandaua. Pretpostavljamo da je morao postojati inventar ili barem popis knjiga iz toga razdoblja. Na žalost, nismo ga pronašli niti u muzejskoj, a niti u pregledanoj arhivskoj građi.

Knjižnica Prandau-Normann smještena je danas u prostore VIII. bastiona osječke barokne Tvrđe. Jedna je od spomeničkih zbirki Odjela muzealnih tiskopisa Muzeja Slavonije. Zbirka je smještena na police, u uvjetima koji zadovoljavaju pohranu ovako vrijedne zbirke. Velik dio građe je restauriran, napose najstariji primjerci iz 16. stoljeća. Uz postojeće kataloge koji su dijelom izradile knjižničarke Pinetrović, Malbaša i Burić, neinventirana građa je popisana i sada se kompletan fond Knjižnice Prandau-Normann sprema i računalno uvesti u zajedničku bazu Muzeja Slavonije. Ukupno broji 8450 primjeraka.

Uz knjižničnu građu, u Muzeju je pohranjena i bogata glazbena zbirka obitelji Prandau. Već smo spominjali glazbenu naobrazbu Karla i Gustava Prandaua i njihovo zanimanje za glazbu. Prvi puta o ovoj zbirci progovara Franjo Kuhač u već spominjanom radu – *Valpovo i njegovi gospodari, Vienac*, 1876. godine, kada ushićeno piše o bogatoj glazbenoj zbirci Valpovačkoga vlastelinstva. Ova je zbirka pristigla u osječki muzej zajedno s vlastelinskom knjižnicom.

Glazbena zbirka bila je sastavni dio Knjižnice grofa Rudolfa Normanna te ona, kao i knjižna građa, nosi istu dvojezičnu oznaku Knjižnice grofa Rudolfa Normanna Ehrenfelskog, broj inventara te mjesto, odnosno signaturu.

Zbirku su sređivali muzikolozi Ladislav Šaban i Zdravko Blažeković tijekom 1978./79. godine³⁶.

Analiza fonda Knjižnice Prandau-Normann prema inventaru i katalogima

Inventar knjiga Knjižnice Prandau-Normann – *Inventar I*. jedna je od triju tvrdo ukoričenih rukopisnih knjiga koje su, zajedno s ostalom građom Valpovačkoga vlastelinstva, dospjele u Muzej. Prva inventarna knjiga ima znatno veći broj listova

36 Šaban, L.; Blažeković, Z. Izvještaj o dugogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu // *Artimusicus*, 11(1980), 1, str. 47-73.

od druge dvije koje sadrže rukopisnu i kartografsku građu koja je pohranjena u Povijesnom odjelu Muzeja Slavonije.

Inventarna knjigu izrađena je u, kako stoji na desnoj margini svake stranice, *Buchdruckerei Carl Laubner –Esseg –Oberstadt*³⁷. Naslovi kolona pisani su dvojezično, kao i naslov same knjižnice *Bibliothek Grafen Rudolf Normann von Ehrenfelsin Valpo / Knjižnica grofa Rudolfa Normanna Ehrenfelskog u Valpovu*.

Lauf. Nr. / Tekući broj; DerWerkes / Djela; Autor/ Spisatelj; Titel / naslov; Anzahl/ Broj: der Bande / Sveska; derHefte/ Svešćića; Anmerkung /Primjetba. Na predlistu stoji potpis vlasnika *Rudolf Normann*.

Dugo i detaljno iščitavanje Inventara nije nam otkrilo svoje zapisivače, za sigurno obrazovane knjižničare koji su zapise navodili prema uzusima struke, prema zadanim poljima, dodajući i primjedbe, ukoliko ih je bilo.

Ukupno je zapisano 3900 naslova bibliografskih jedinica koje broje 8630 primjeraka.

Pokušali smo otkriti način upisivanja, koji dijelom slijedi jezik publikacije. Započelo se s latinskim izdanjima i to onima 16. i 17. stoljeća, potom slijede njemačka izdanja, zatim talijanska, francuska, no ne možemo govoriti o dosljednosti. Inventar je ipak pratio dolazak građe u knjižnicu. Pri kraju možemo izdvojiti skupinu hrvatskih izdanja, ali ne možemo govoriti o strogoj jezičnoj podjeli.

Pretpostavljamo da bi početno zabilježena latinska djela, najčešće antičkih autora, tiskanih u 16. i 17. stoljeću, mogla pripadati knjižnici baruna Prandaua. Već smo spomenuli da njegove knjige, ukoliko nije riječ o knjigama s posvetom, nisu imale oznaku vlasništva.

Najstarija knjige u Inventaru je iz 1522. godine, a najnovija iz 1910. Zanimljivo je da novije knjige nisu upisivane u Inventar. Znamo da su se knjige nabavljale i nakon 1910. Je li grof Rudolf Normann izgubio volju za sređivanjem knjižnice pa je nabavku knjiga prepustio svojoj supruzi u čijoj knjižnici nalazimo izdanja tiskana i nakon smrti grofa Normanna 1942. godine?

Uz inventare, u osječki je muzej stigao i rukopisni stručni katalog, točnije dvanaest uvezanih rukopisnih kataloga s naslovima:

37 Tiskara Carla (Dragutina) Laubnera djelovala je u Kapucinskoj ulici u Osijeku od 1882. do 1916. godine. Sam Laubner, iznimno cijenjen u gradu, svoje je uratke poslao na Opću zemaljsku izložbu u Budimpešti. Izrađuje katalog svoje tiskare – *Schriftproben von Carl Laubner*, 1892. godine i njime biva prepoznat i izvan granica Slavonije. Najpoznatiji je kao urednik i tiskar poznatoga osječkog dnevnog lista *Slavonische Presse* koji izlazi od 1885. godine. Bio je uvaženi član brojnih upravnih odbora, društava, a biran je i za predsjednika Trgovačko-obrtničke komore. Od važnijih naslova ove tiskare treba spomenuti Zoch-Menncinovu *Hrvatsku enciklopediju* iz 1887., kalendar *Essseger Bote* od godine 1892. do 1915. te časopis *Hrvatska pčela*. -ob: (Malbaša, M. Povijest tiskarstva u Slavoniji, Zagreb, 1978., str. 45,46).

VARIA, MILITARIA, POLITIK, JURISPRUDENZ, OEKONOMIE, FORSTWESEN MEDIZIN, GEOGRAPHIE, GESCHICHTE, SPRACHWISSENSCHAFT, MATHEMATIK, PHYSIK, GEOMETRIE, PHILOSOPHIE, THEOLOGIE, NATURGESCHICHTE.

Na svakom je listiću ostavljen prostor za kataloški zapis, a s desne strane upisuju se podatci: *In-Nr.:* - *Br. inv.:*; *Bände:* - *Broj sv.:*; *Platz:* - *Mjesto:*.

Kataložni zapis čine podaci o odgovornosti, tj. prezime i ime autora te glavni stvarni naslov ili prva riječ naslova, ukoliko publikacija nema autora ili je potpisuje više od tri autora. Inventarni broj prati broj zapisa knjige u Inventaru; mjesto, odnosno signatura, oznaka koja koristi kombinaciju rimskoga broja, koji je označavao ormar, velikog slova koji je označavao policu unutar ormara te arapske brojke koja je označavala mjesto knjige u redu. Ova, tzv. fiksna signatura nije dozvoljavala naknadnu promjenu rasporeda. No, u katalogu nailazimo na česte ispravke upravo u ovom dijelu zapisa. Na lijevoj strani ostavljena je mogućnost uveza kataložnih listića pomoću tanke tkanine.

U katalozima je ukupno upisano 3209 naslova. Nepodudaranje s Inventarom u gotovo sedam stotina naslova možemo povezati s nepotpunim kataložnim zapisima, kao i s mogućnošću da neki katalozi nisu sačuvani (područje teatrologije, poezija).

Najzastupljenija je beletristika, potom slijede povijest i zemljopis, medicina, varia, teologija, jezikoslovlje, filozofija, politika i pravo, ekonomije i šumarstvo, vojna literatura, prirodoslovlje, matematika, fizika i geometrija.

Najbrojnija su djela na njemačkom jeziku, potom slijede ona na francuskom, latinskom, talijanskom, hrvatskom, engleskom, mađarskom, španjolskom i slovenskom.

Vremensko razdoblje koje obuhvaćaju tiskovine je od 16. do 20. stoljeća. Najbrojnija su izdanja 18. stoljeća, potom slijedi razdoblje 19. stoljeća, 17., 20. te 16. stoljeća.

Najveći broj djela tiskan je u Beču, slijedi Leipzig, Pariz te Zagreb, potom Venecija, Amsterdam, Berlin, Stuttgart, Frankfurt, London, Nürnberg, Hag, Halle, Bruxelles, Pešta, Hamburg, Köln, Basel, Dresden, Jena, Osijek....itd.

U izdanjima 16. i 17. stoljeća nazivi gradova latinizirani su.

Uspoređujući rezultate analize dokumentacije Valpovačkog vlastelinstva, pristigle zajedno s gradom, s današnjim fondom spomeničke knjižnice Prandau-Normann u Muzeju Slavonije, te dokumentacijom koju čine stručni i abecedni te numerički katalog, inventarne knjige te računalni inventarni zapisi, možemo zaključiti da je u Muzeju Slavonije sačuvano ukupno 8450 primjeraka knjižne građe obiteljske Knjižnice Prandau-Normann, identificirane prema starim inventarnim oznakama Knjižnice Rudolfa Normanna Ehrenfelskoga.

No, moramo se pitati – koliki je uistinu bio fond knjižnice Valpovačkoga vlastelinstva?

Knjige su se nabavljale i nakon posljednjeg upisa u Inventarnu knjigu 1910. Za pretpostaviti je, stoga, da dio građe nije imao oznaku obiteljske knjižnice te nije ni stigao do Muzeja.

Moramo ovdje ponovo spomenuti nedavno otkrivenu knjižnicu Julijane Normann³⁸.

Riječ je o šest stotina primjeraka dobro očuvanih knjiga te nekoliko uveza časopisa tiskanih uglavnom u drugoj polovici 19. stoljeća te prvim desetljećima 20. stoljeća.

Najviše je tiskovina na njemačkom jeziku, potom slijede engleska i francuska izdanje te nemali broj djela na hrvatskom jeziku. Na dijelu knjiga nalazimo Julijanin potpis, uz godinu te prigodu nabave, svojevrsni ekslibris,³⁹ koji je pomalo korespondirao s Rudolfovim,⁴⁰ no bio je, prije svega, koristan te možemo pratiti nabavku literature od devedesetih godine, dakle od njezine udaje, sve do 1944. godine.

Analizirajući kataloge, odnosno pojedina područja prema kojima je građa razvrstana, nailazimo na brojne nedosljednosti. Pojedini naslovi nisu valjano prepoznati unutar odabranih područja, dakako, ima i djela koja sadržajno mogu pripadati u više područja.

Za vjerovati je, također, da nisu svi inventarno zabilježeni naslovi uneseni u katalog.

Prema mjestu, odnosno signaturi, mogli smo dijelom rekonstruirati podjelu građe prema knjižničnim ormarima. Uz knjižnu građu u Muzej su dopremljene i kartonske oznake brojeva ormara od I. do XXV.

Prema elementima iz signature u katalogu možemo pretpostaviti da je u I. ormaru uglavnom bila teologija; II. filozofija, politika i pravo kao i u rjeđe navedenim III. i IV. ormaru; u V. ormaru bilo je pohranjeno jezikoslovlje; VI. ne nalazimo kao dio oznake unutar signature te pretpostavljamo da je u njemu bila pohranjena arhivska, kartografska ili rukopisna građa; VII. ormar: matematika, fizika, geometrija; VIII. glazbena zbirka Prandau-Normann⁴¹; IX. medicina, voj-

38 Supruga Rudolfa Normanna. Vinaj, M. Knjižnica Julijane Normann – ogleđ o ženskoj knjižnoj zbirci // Osječki zbornik 29/2010., str. 327-336.

39 Ex librisi, žigovi i pečati najvjerniji su i najpouzdaniji svjedocipostojanja javnih i privatnih knjižnica. Bratulić, J. Hrvatski ex libris. Zagreb: Ex libris, 2007., str. 5.

40 Veći dio zbirke grofa Rudolfa I. Normanna na naslovnici ima istaknut rukopisni ekslibris – Rudolf Normann

41 Katalinić, V. Bečki kazališni život krajem 18. i početkom 19. stoljeća i glazbenoscenska ostavština obitelji Prandau, *Kronika Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU*, XV/30 (2013), str. 7-19.

na literatura, X. varia; XI., XII., XIII., XVII., XVIII., XIX. beletristika; XIV., XV., XVI. povijest i geografija; oznaku ormara XX. redovito nalazimo na kataloškim zapisima hrvatske knjige, bez obzira kojoj od spomenutih struka pripadala.

Knjižnica Prandau-Normann kao muzejska zbirka

Sačuvana ostavština obitelji Prandau-Normann u Muzeju Slavonije pohranjena u nekoliko muzejskih odjela, svjedoči danas o životu i navikama vlasnika Valpovačkoga vlastelinstva. Sačuvana građa svjedoči o područjima interesa, društvenim usmjerenjima i aktivnostima njezinih posjednika, a sastav zbirke sukladan je zbirkama na dvorovima Hrvatske, ali i drugim dvorcima u Srednjoj Europi.

Upravo svijest o potrebi oblikovanja identiteta jedne obitelji vidljiva je i na primjeru ostavštine Prandau-Normann. *Potreba za istraživanjem i stvaranjem obiteljskih genealogija, upoznavanje s poviješću obitelji, uspostavljanjem galerije predaka, pažljiv odnos prema arhivskoj obiteljskoj građi, jednako kao i čuvanje značajnih trodimenzionalnih svjedočanstava,*⁴² prepoznatljivi su u tragovima bogatog naslijeđa sačuvanima u baštinskim ustanovama u Osijeku i Valpovu.

Stoga ove obiteljske *memorable*⁴³ snažno svjedoče o moći plemićkih obitelji, njihovom društvenom položaju i ulogama u prijelomnim povijesnim događajima.

Svaku se knjigu može promatrati kao zasebni muzejski predmet kojemu se istražuje njegovo fizičko stanje, uvez, ekslibrisi, bilješke, oznake na marginama, itd. Tako izuzetno važnim, a ponekad i važnijim od samoga teksta, postaje povijesni i strukturalni identitet knjige⁴⁴.

Povijest Knjižnice Prandau-Normann povijest je zbirke, tekst njezinih stranica ne isključuje kontekst ukorićenja, zapisa na marginama i umjetničkog uveza.

Knjižnica stoga i funkcionira kao muzejska zbirka. Sve su njezine dimenzije – materijalna, sadržajna i kontekstualna – potpuno ravnopravne i pridonose njenom muzealnom bogatstvu. A to bogatstvo posebno je iskoristivo kod stvaranja nekog od oblika komunikacije u muzeju, posebice kod pripremanja izložbe.

*Muzejska je izložba posebni komunikacijski predložak, a služi kao mehanizam za generiranje i selekciju obavijesti. Sukladno tome, muzejski je predmet na muzejskoj izložbi glavni nositelj poruke. On je kao kulturno dobro ujedno i komunikacijski objekt.*⁴⁵ Svojom muzealnošću nudi brojne interpretacije te otvara mogućnosti svjesnog i istraživačkog očitovanja vrijednosti predmeta u bilo kojem trenutku njegova života. Upravo se u muzejskoj stvarnosti povezuju pri-

42 Vujić, Ž. Baštinski svijet Nikole Zrinskog u Čakovcu // Zrinski i Europa, Zagreb, 2000., str.26.

43 Vujić, Ž. Nav. djelo, str. 18.

44 Vujić, Ž. Nav. djelo, str. 33.

45 Maroević. I. Muzejska izložba – muzeološki izazov // Informatica museologica 34, 3/4 (2003), str.14.

marne vrijednosti predmeta iz vremena njegova nastanka i one sekundarne koje svjedoče o njegovom trajanju, upotrebi, usponima i padovima⁴⁶.

Knjižnica Valpovačkog vlastelinstva pokazala se izuzetno podatnom u komunikacijskom smislu. Iskušali smo to prigodom stvaranja izložbe *Tiskopisi 16. stoljeća iz riznica Muzeja Slavonije*, 2006. godine. Tada su pojedini odabrani primjerci knjižne građe iz ove knjižnice, postavljeni na izložbene postamente, u punoj raskoši otkrili ljepotu svojih tekstualnih ovoja. Izdvojeni na taj način nastojali su se dojmiti posjetitelja svojim umjetničkim izričajem koji su oblikovali renesansni majstori i minijaturisti. Kataloški opis knjige – izložka zahtijevao je tada i opis njegove materijalne i kontekstualne, sveukupno, muzealne dimenzije.

Odabrani primjeri dio su bogate riznice Knjižnice Prandau-Normann. Svaka od navedenih knjiga krije svoju priču, muzealno zanimljivu i dopadljivu, svaka od njih kontekstualizira određeno vrijeme, progovara o svome vlasniku, ilustratoru. Prema pronađenim ekslibrisima možemo pratiti put knjige, stoga i možemo govoriti o svojevrsnoj *knjižničarskoj arheologiji*, unutar koje otkrivamo slojeve značenja knjige – muzealije. Njezin tekst dolazi u drugi plan, ali ne u slučaju kada je i sam dio umjetničke priče, graviran i otisnut sjajnim bakropisom.

Tko su ljudi koji su ih čitali, sakupljali, ostavljali tragove svoga postojanja u oslikanim znamenjima obitelji? Njihove priče možemo pratiti u slijedu heraldičkog istraživanja, stjecanja plemstva, rodbinskim vezama, sudjelovanju u povijesnim bitkama. Tko su pak bili rizničari plemićkih knjižnica, tko su bili zapisivači, istraživači, katalogizatori? Nismo sigurni ni kod slučaja Knjižnice Prandau-Normann.

Bilješke na marginama, rukopisni ekslibrisi, brisanje imena prijašnjih vlasnika, čitateljski i vlasnički tragovi, otvaraju nove mogućnosti spoznaje.

Uvezi, prava ruha knjiga, svome su vlasniku ostavljali slobodu u izboru kožnih, kartonskih, pergamenih ovitaka, s ukrasima utisnutim slijepim tiskom, grbovima, biblijskim motivima, uz poznate latinske izreke ili naslove knjiga.

Nailazimo na naljepnice na hrptovima knjiga, jarkih boja, s dijelovima naslova ili imena autora. Tragovi su to nekadašnjih privatnih, samostanski ili školskih, sveučilišnih knjižnica.

Oslici na obrezima knjiga otkrivaju posvema novu umjetničku dimenziju knjige, ona postaje medij, podloga za realizaciju originalnoga umjetničkog uratka.

Knjižnice su, napose plemićke, a među njima je i ona valpovačkih plemića, oduvijek i bile zbirke, zbirke vrednota, kako onih sadržajno-stručnih i znanstvenih, tako i onih umjetnički obogaćenih.

Stoga je i Rudolf Normann bio rizničar, stvaratelj iznimne zbirke, zbirke, čiji je dio baštiniu nasljeđem i koja je utemeljujuća, ishodišna zbirka cjelokupne knjižnice koju je nazvao *Knjižnica grofa Rudolfa Normanna Ehrefelskog*. Stvara-

46 Maroević, I. Isto

jući ovu knjižnu zbirku, uvjereni smo, dobro je znao kriterije sabiranja, vrijednosti primjerka te je strašću pravog bibliofila nabavljao, a vjerujemo i razmjenjivao i dobivao knjige. Stvarajući knjižnicu stvarao je riznicu, duboko svjestan njezine kulturno-povijesne vrijednosti koju je namjeravao ostaviti u nasljeđe svojim potomcima.

Zaključna razmatranja

Dok u Europi knjižnice plemićkih obitelji dostojno prezentiraju svoju građu u sredeim prostorima, uz stručno obrađene fondove, knjižnice slavonskih plemićkih obitelji najvećim dijelom nisu sačuvane ili pak nisu prepoznate i pohranjene kao cjeline, tj. zbirke.

Dragocjenost ovih riznica nije samo u rijetkosti pojedinih primjeraka knjižne građe, važnoj u bibliofilskim okvirima, već i u vrijednosti spoznaja o prošlosti i ljudima određenoga kraja, a koje se mogu dobiti u susretu s njezinim jedinicama. Naime, istraživanje knjiga jedne obiteljske knjižnice umnogome je i otkrivanje prošlosti obitelji, portreta, navika i interesa njezinih članova i njihovih prijatelja⁴⁷.

Knjižnica obitelji Prandau-Normann sačuvana u Muzeju Slavonije stoga je iznimna zavičajna riznica te zasigurno jedinstven muzeološki fenomen.

Izdvojena od ostalih obiteljskih predmeta, knjižnica je od samoga dolaska u Muzej smještena u posebnu zbirku, zadržavši cjelovitost i nakon stručne obrade.

Obiteljska knjižnica Prandau-Normann prepoznata je kao iznimno baštinski vrijedna zbirka, a poput sličnih obiteljskih knjižnih ostavština progovara o svojim vlasnicima, njihovim interesima i navikama. Ona predstavlja osobitu spomeničku građu koja ravnopravno s drugim baštinskim ostacima svjedoči o vremenima u kojima je nastajala, sadržajem i raznolikošću vrijednosti i posebnosti – uvezima, ukrasima, ekslibrisima, posvetama, bilješkama na marginama - oslikava društvena i kulturna zbivanja koja su je oblikovala. Pojedinačni primjerci, a još i više čitava knjižna cjelina, preuzimaju ulogu svjedoka protoka vremena i promjena u društvu i prostoru. Jednom riječju postaju muzejskom građom ne gubeći ni trena svoju sadržajnu vrijednost⁴⁸.

47 Na taj su način nastali sljedeći istraživački i izložbeni projekti: Knjižnica splitske obitelji Martinis-Marchi : katalog izložbe, Split, 2001.; Plava krv, crna tinta: knjižnice velikaških obitelji od 1500. do 1700., Zagreb, 2005.; Vujić, Ž. Baštinski svijet Nikole Zrinskoga u Čakovcu // Zrinski i Europa, Zagreb, 2000.; Bošnjaković, R. Knjižnica Pejačević u Našicama // Osječki zbornik 27(2004).

48 Vinaj, M., Tiskopisi 16. stoljeća iz riznica Muzeja Slavonije Osijek, Osijek: Muzej Slavonije, 2006., str.4.

LITERATURA

1. Bošnjaković, R. 2004. Knjižnica Pejačević u Našicama. *Osječki zbornik* 27.
2. Bratulić, J. 2007. Hrvatski ex libris Zagreb: Ex libris.
3. Burić, V. Andrija Kodrić. 1999. Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkog Muzeja. U: *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj*, zbornik radova. Osijek: Muzej Slavonije.
4. Erl, V. 2005. Marija Malbaša: godine sjećanja. *Kolo* 15, 2.
5. Firinger-Burić, V. 1980. *Muzeološka koncepcija i struktura knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku*, magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti.
6. Hrvatski državni muzej u Osijeku. 1944. *Nova Hrvatska* 4.
7. Kuhač, F. 1876. Valpovo i njegovi gospodari. *Vienac*.
8. Malbaša, M. 1952. Biblioteka osječkog muzeja. *Vijesti Društva muzejsko-konzervatorskih radnika Narodne Republike Hrvatske, Zagreb*, 1,1.
9. Malbaša, M. 1967. Problemi muzejskih biblioteka. *Glasnik slavonskih muzeja. Osijek* 4.
10. Malbaša, M. 1968. Knjižnica Radničkog obrazovnog društva. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 14, str. 1-2.
11. Malbaša, M. 1972. Osječki bibliograf i bibliofil Oskar Friml Antunović. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, str. 1.
12. Malbaša, M. 1978. *Povijest tiskarstva u Slavoniji*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
13. Malbaša, M. 1981./1985. *Osječka bibliografija*. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Centar za znanstveni rad, Osijek, sv. 1 (1981), sv. 2 (1985).
14. Maroević, Ivo. 2001. Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije. *Informatica museologica* 32.
15. Matasović, J. 1933. Kup zbirke Oskara Friml-Antunovića. *Narodna starina* 12.
16. Mažuran. I. 2000. *Valpovo: sedam stoljeća znakovite prošlosti*. Osijek: Matica hrvatska.
17. Obad-Šćitaroci, M. 1998. *Dvorci i perivoji u Slavoniji*. Zagreb: Šćitaroci d.o.o.
18. Radić, M. 1997. Muzej Slavonije Osijek 1877.-1977. U: *Blago Muzeja Slavonije*, katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije.
19. Šaban, L.; Blažeković, Z. 1980. Izvještaj o dugogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu. *Artimusices* 11.
20. Vinaj, M. 2004. Šest desetljeća Osječkog zbornika. *Osječki zbornik* 27.
21. Vinaj, M. 2005. Marija Malbaša – knjižničarka i muzealka Muzeja Slavonije u Osijeku. *Kolo* 15, str. 2.
22. Vinaj, M. 2006. *Tiskopisi 16. stoljeća iz riznica Muzeja Slavonije Osijek*. Osijek: Muzej Slavonije.
23. Vinaj, M. 2010. Muzejska djelatnost prikupljanja, zaštite i prezentiranja kulturnih dobara, U: *Katalog izložbe Slavonija, Baranja, Srijem*. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori.
24. Vinaj, M. 2010. Knjižnica Julijane Normann – ogled o ženskoj knjižnoj zbirci. *Osječki zbornik* 29.
25. Vinaj, M. 2011. Obiteljska knjižnica Prandau-Normann – spomenička muzejska baština. *Osječki zbornik* 30.
26. Vujić, Ž. 2000. Baštinski svijet Nikole Zrinskog u Čakovcu. U: *Zrinski i Europa*. Zagreb.
27. Vuković-Motl, S. 1975. Zavičajna zbirka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 21,1.

Summary

Marina Vinaj

CULTURAL – HISTORICAL AND SCIENTIFIC ORIGINS OF MONUMENT LIBRARY PRANDAU–NORMANN

The museum library is created simultaneously with the Museum of Free Royal Borough, in Osijek, in the year 1877, following the fund of founding collections of archeological, numismatic and historical literature. It is continued through the years, through the effort of curators, and it aims to enrich the funds of professional literature, and also to spread the material on new collections of ethnographic and art history materials. The fund of the library of the museum in Osijek is, over time, gaining native materials as well, alongside regular increasing of professional museum literature.

After Second World War, with the founding and work of KOMZA, the Museum of Osijek was in charge of taking care of the abandoned castles in Slavonia, and with classification of cultural and historical material, which will be delivered to the Museum. With especially rich literature fund, the Museum has gained possession of the material of old institutions and societies (Library of City Commission, Commercial Trades and Crafts), and the library of the nobleman family Prandau–Normann from Valpovo, and the part of the library that belonged to Pejačević family, from Našice.

Family library of Prandau–Normann's has been recognized as an extraordinarily important heritage collection, and much like similar family literary heritage, it speaks of it's owners, their interests and habits. It represents a special type of monumental material which, on even terms with other heritage remains, bears witness to the time in which was made, it's content and the diversity of values and distinctiveness – bindings, decorations, ex librises, dedications, notes on margins – it highlights social and cultural happenings that have formed it. The individual specimens, and even more, the entire literary whole, take over the role of the witness of the passage of time, and the change that has taken place in society and space. In a word, it becomes a museum material without losing a shred of it's content value.

Key words: library Prandau-Norman, Museum of free royal borough, museum library, Osijek